

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ УКРАЇНИ ЙОГО СУТНІСТЬ, ЗМІСТ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

А.В. ТАРАСЕНКО,

викладач ВП НУБіП України

«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин, Україна

У статті зроблений порівняльний аналіз сучасних педагогічних напрямків розвитку військово-патріотичного виховання студентів вищих навчальних закладів України, розкриті його сутність, зміст і перспективи розвитку.

***Ключові слова:** військово-патріотичне виховання, громадянин, аналіз, підготовка, особистість, армія.*

Постановка проблеми. Зміст військово-патріотичного виховання молоді включає культурно-історичні, соціально-політичні, психолого-педагогічні, військово-технічні, духовно-моральні та фізичні компоненти, які є найважливішими моральними якостями людини і складовими елементами його світогляду і відносин до рідної країни.

Ідеї і зміст військово-патріотичного виховання студентів і молоді мають глибокі історичні корені. Вся історія життя українського народу свідчить про його героїчну боротьбу за свою незалежну батьківщину.

Патріотизм включає в себе: почуття любові до своєї Вітчизни; відданість своєму народові, відчуття прив'язаності до тих місць, де людина народилася і виросла; готовність захистити Батьківщину у воєнний і мирний час; шанобливе віднесення до рідної мови і культури свого народу; прояв громадянських почуттів і збереження вірності країні, відстоювання її свободи і незалежності; шанобливе ставлення до історичного минулого. На формування цих якостей повинна бути спрямована система військово-патріотичного виховання в освітніх установах України.

Патріотизм займає провідне місце як в духовному житті суспільства, так і у всіх сферах його діяльності – в ідеології, політиці, культурі, економіці та екології [1]. На думку А. Вирщікова, М. Бузького, сенс і цінність патріотизму визначаються, перш за все, духовним і моральним станом будь-якого суспільства, його історичної самобутністю, яке визначає суспільне життя сучасних поколінь [2]. Характеризуючи патріотизм як моральну якість, професор І. Харламов дає цьому поняттю таке визначення: «Патріотизм можна визначити як така моральна якість людини, яка виражається в його любові та відданості своїй Батьківщині, усвідомленні її величини і слави і переживанні свого духовного зв'язку з нею, в потребі і прагненні за будь-яких умов берегти її честь та гідність, практичними справами зміцнювати її могутність і незалежність [3].

Патріотичне виховання починається з пізнання цінності Батьківщини . Тому одним з найважливіших завдань сучасної освіти є формування понять Батьківщина та Вітчизна. Батьківщина містить у собі все різноманіття соціальних і природних факторів, що поєднуються поняттями батьківщина, мікрорайон або село, місто або район. У процесі свого розвитку людина поступово усвідомлює свою приналежність до родини, колективу, класу, школи, народу. Вершиною патріотичного виховання є усвідомлення себе громадянином України [4].

Для обґрунтування теоретичних і методичних основ патріотичного виховання важливе значення мають традиції військового виховання, сформовані за часів Київської Русі і Козаччини, досвід українських збройних формувань ХХ століття, здобутки патріотичного виховання радянського періоду тощо. Виховати сьогодні воїна-патріота без повернення до героїчних традицій нашого народу неможливо. Життя показує, що суспільство, яке проігнорувало традиційні форми буття, рано чи пізно, обов'язково стикається з хаосом, входить у стан світоглядної і духовної кризи. Історія України являє собою нерозривне переплетіння трагічного і героїчного і не тільки не підлягає забуттю, а повинно служити головним стержнем в діяльності всіх суб'єктів патріотичного виховання.

Стан дослідження. Вивчення і аналіз психолого-педагогічної літератури з військово-патріотичного та національного виховання студентів і молоді України демонструє, що у більшості досліджень досить ґрунтовно розглядаються окремі аспекти окреслених проблем.

Теоретико-методологічні і концептуальні напрямки в розробці основ патріотичного виховання молоді ґрунтовно опрацьовані та представлені у фундаментальних дослідженнях: О.Абрамчук, М. Боришевського, В.Гонського, І.Беха, М.Зубалія, І.Зязюна, М.Стельмаховича, О.Сухомлинської, В.Кіндрат, Г.П'янковського, Б.Чижевського, Б.Харахаш, К.Чорної.

Досить цікавим в цьому напрямку є науковий доробок академіка І.Беха, він створив модель розвитку патріотичного виховання молоді в Україні: вивчення й осмислення літератури (філософської, педагогічної та психологічної), дало змогу сформулювати поняття патріотизму, яке актуальне сьогодні, в умовах розбудови громадянського суспільства та правової держави в Україні. Патріотизм – це любов до Батьківщини; свого народу, турбота про його благо, сприяння становленню й утвердженню України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовність відстояти її незалежність, служити і захищати її розділити свою долю з її долею[5].

Заслугове на увагу думка М. Боришевського, виділяючи громадянські якості особистості, стверджує, що розвиток національної свідомості є важливою складовою у системі патріотичного виховання: „Вболівання за долю Батьківщини, потреба віддавати всі свої сили, талант служінню

співвітчизникам, почуття відповідальності за сучасне й майбутнє нації, держави – реальні вияви громадського обов'язку» [6].

Так на думку вченого, Б.Чижевського, який характеризує національну систему виховання в умовах державотворчого процесу в Україні, патріотичного виховання базується на поєднанні освіти і національної культури та розглядається як гарант демократичності суспільного устрою. Побудова демократичного суспільства, на думку вченого, базується на національній ідеї, любові до Вітчизни, класичній культурі і спрямовується у площині Я-концепції особистості, творчої особистості, громадянина та патріота України [7].

Академік, І. Зязюн, вказуючи на проблему національного виховання молоді України, підкреслює, що інтеграція освіченої та вихованої особистості у всі сфери життя сприяє благу суспільства. На його думку: „Розвивати молодь, означає посилювати інноваційний, творчий потенціал підростаючого покоління, закладати основи майбутнього благополуччя, нагромаджувати сили для прискореного виходу України з кризового стану» [8].

У концепції нового патріотизму незалежної України дедалі більше уваги приділяється національно усвідомленому ставленню до Батьківщини, що означає прагнення культивувати в собі почуття, волю й життєві настанови в руслі патріотичної самосвідомості, творчо стверджувати в собі духовне життя свого народу як своє власне. Це означає встановлення з ним справжньої духовної єдності, об'єктивної взаємодії через сприйняття української мови та історії, державності й правосвідомості, усієї соціально нормативної культури. При такому єднанні духовна самотність конкретної людини відступає на задній план, поступаючись місцем національному єднанню.

Слушною є думка В. Каюкова, що безнаціональне виховання не сприяє патріотичному вихованню, воно зводить нанівець усі зусилля тих педагогів, які цього не усвідомлюють. Безнаціональний підхід руйнує особистість, відриває її почуття від етнічного коріння, перетворює людину в “перекотиполе”, для неї стають чужими проблеми нації і сподівання народу [9].

Розроблені цими вченими науково-практичні рекомендації, щодо формування громадянського патріотизму мають істотне значення для морально-патріотичного виховання молоді та осмислення його змісту з урахуванням сучасних умов і змін, що відбуваються в Україні.

Виклад основних положень. Система патріотичного виховання передбачає формування і розвиток соціально значущих цінностей, громадянськості й патріотизму в процесі виховання та навчання в освітніх установах усіх типів і видів; масову патріотичну роботу, організовану і здійснювану державними структурами, громадськими рухами і організаціями; діяльність засобів масової інформації, наукових та інших організацій, творчих спілок, спрямовану на розгляд і висвітлення проблем патріотичного виховання, формування і розвиток особистості громадянина і захисника Вітчизни.

Широкомасштабне реформування Збройних Сил, на які покладена відповідальність за оборону України, захист її суверенітету, висуває підвищені вимоги до свідомості, самосвідомості, мотивації, життєвих настанов і ментальності військовослужбовців. Відомо, що вони безпосередньо формуються й розвиваються в процесі патріотичного виховання взагалі та військово-патріотичного, зокрема [10]. Останнє направлено на стимулювання інтересів молоді до військової служби, на формування патріотичних почуттів та на виховання особистості громадянина – патріота Батьківщини, здатного стати на захист державних інтересів країни. В області обороноздатності держави військово-патріотичне виховання має величезне значення, оскільки воно спрямоване на підготовку молоді до служби в збройних Силах, на формування готовності юнаків до військової служби, як особливого виду державної служби. Воно характеризується специфічною спрямованістю, глибоким розумінням громадянином своєї ролі і місця в служінні Батьківщині, високою особистою відповідальністю за виконання вимог військової служби.

Як зазначає дослідник В. Андреев патріотизм, як синтез духовно-моральних, громадянських і світоглядних якостей особистості, які проявляються в любові до Батьківщини, до свого дому, в прагненні й умінні берегти і примножити кращі традиції, цінності свого народу, своєї національної культури, своєї землі [11].

Відносно критеріїв патріотичної вихованості, слушною є думка, сформульована В.Сухомлинським: “Не можна забувати, що особливо сильно і яскраво патріотичні почуття й переконання виражаються в силі духу, у волі людській тоді, коли Батьківщина в небезпеці, в годину найтяжчих випробувань. Тому ми, освітяни, у думці вимірюючи вихованість своїх вихованців, зобов’язані виходити з критерію: а як би повелася ця людина на полі бою?” [12].

Патріотизм, як почуття, розвивається “в умовах і під впливом соціального середовища і є не лише глибоким по природі соціальним явищем, а й джерелом існування і розвитку суспільства, атрибутом життєдіяльності соціуму” [13].

Так, за твердженням, С. Коцевіча, який досліджував теоретичні основи патріотичного виховання, також прийшов до висновку, що формування готовності до захисту Вітчизни та службі в армії це високий рівень морально-вольових якостей. Така готовність конкретизується в моральній, психологічній, фізичній підготовці [14].

Вчені В.Третьяков і В.Фарфоровській, які розробляли методологічні основи патріотичного виховання, дотримувалися поглядів про те, що – це цілеспрямований процес формування ідейних переконань, морально-вольових і фізичних якостей [15].

Висновки. Враховуючи все вище сказане ми вважаємо за необхідне визначити сутність військово-патріотичного виховання студентів ВНЗ, як основну частину ідейно-виховної роботи в ВНЗ, що являє собою систематичну,

планомірну, цілеспрямовану виховну діяльність з формування у молоді України ідейно-політичних, морально-психологічних і моральних якостей, необхідних для збройної захисту Вітчизни. В процесі цієї роботи на наш погляд необхідне постійне фізичне вдосконалення особистості засобами фізичної культури і спорту, як одного з основних складових частин при підготовці призовників для служби в збройних силах України.

На наш погляд характерна єдність мети і засобів, змістовної і процесуальної сторін військово-патріотичного виховання. При підготовці та проведенні конкретних заходів, спрямованих на формування у підростаючого покоління готовності до захисту Батьківщини, ми не повинні втратити основне, інваріантне утримання військово-патріотичного виховання. Якщо ж задано певний зміст (знання, досвід, риси особистості), то ми повинні знайти адекватні способи – форми і засоби його реалізації. В іншому випадку процес патріотичного виховання розмивається, руйнується або зводиться до інших напрямів виховання.

Література

1. Харламов І.Ф. Педагогіка: Навчальний посібник. – М.: Гардар-ки, 1999р. с.352.
2. Ареф'єва Г.С. Суспільство, пізнання, практика. – М., Думка, 1988. – с.28.
3. Безпалько Т.Г. Патріотичне виховання учнів в системі історичного краєзнавства / Т.Г. Безпалько, Л.Г. Лис // Історичне краєзнавство в системі освіти України: здобутки, проблеми, перспективи: Наук. зб. – Кам'янець-Подільський, 2002. – С. 159.
4. Кротюк В. А. Актуальні питання патріотичного виховання громадян України / В. А. Кротюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzkhups/2009_1/Krotyk.pdf).
5. Виховання громадянина, патріота, гуманіста: Навч.-метод. посібник К.І.Чорна – К.ТОВ «ХІК», 2004. – С.56.
6. Боришевський М.Й. Духовні цінності як детермінанта громадянського виховання особистості / Цінності освіти і виховання: Наук.-метод. зб. /За заг.ред. О.В. Сухомлинської, ред. П.Р. Ігнатенка, Р.П. Сеульського, упор. О.М. Павліченка. – К., 1997. – С.-23.
7. Чижевський Б.Г. Актуальні проблеми побудови національної системи виховання в умовах державотворчого процесу в Україні / Цінності освіти і виховання: Наук.-метод. зб. /За заг. ред. О.В. Сухомлинської, ред. П.Р. Ігнатенка, Р.П. Сеульського, упор. О.М. Павліченка. – К., 1997. – С.-82.
8. Зязюн І.А. Молодь напередодні ХХІ століття / Цінності освіти і виховання: Наук.-метод. зб. /За заг. ред. О.В. Сухомлинської, ред. П.Р. Ігнатенка, Р.П. Сеульського, упор. О.М. Павліченка. – К., 1997. – С. 45.

9. Каюков, В. Патріотичне виховання учнів загальноосвітньої школи на героїчних традиціях українського народу : дис. ... канд. пед. наук / В. І. Каюков. – Івано-Франківськ, 1996. – с.116.

10. Афанасьєв А.О. Педагогічні основи військово-патріотичного виховання військовослужбовців строкової служби Збройних Сил України. Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. – Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, Київ, 2005.- С.3.

11. Андреев В.І. Педагогіка: Учебный курс для творческого саморазвития. – Казань; Центр інноваційних технологій, 2000, – С.374 .

12. Сухомлинський В.О. Теоретичні і практичні проблеми, які висувуються життям у процесі здійснення ідеї розвитку особистості / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори: В5-ти томах. – К., 1976. – Т.1. – с.131.

13. Патріотичне і гуманістичне виховання військової інтелігенції і сутність, взаємозв'язок, стан, проблеми. – К.: Просвіта, 2003. – С. 12.

14. Коцевич С.С. Основы военно-патриотического воспитания / С.С. Коцевич. – Минск: Нар. освіта, 1983. – с.28-29.

15. Третьяков В.В. Основы військово-патріотичного виховання: методич. рекомен. для СР шк. / В.В. Третьяков, В.Ф. Фарфоровській. – К., 1982-с.7.

Военно-патриотическое воспитание студентов Украины его сущность, содержание и перспективы развития

Тарасенко А.В.

В статье сделан сравнительный анализ современных педагогических направлений развития военно-патриотического воспитания студентов высших учебных заведений Украины, раскрыты его сущность, содержание и перспективы развития.

Ключевые слова: *военно-патриотическое воспитание, гражданин, анализ, подготовка, личность, армия.*

Military-patriotic education of students of Ukraine its nature, content and prospects

Tarasenko A.V.

The paper made a comparative analysis of contemporary pedagogical directions of military-patriotic education of students of higher educational establishments of Ukraine opened its nature, content and prospects.

Keywords: *military-patriotic education, citizen, analysis, preparation, personality, army.*